

Raportul dintre Fecioara Maria și Sofia în teologia lui Florenski

Drd. Veaceslav GOREANU

Fecioara Maria în dublă ipostază: de Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioară

Biserica a avut întotdeauna în persoana Fecioarei Maria un model al omului ce răspunde chemării lui Dumnezeu de a se asemăna cu El (Fac. 1, 26), a văzut în ea împlinirea făgăduinței făcută de Dumnezeu primilor oameni (Fac. 3, 15), izbăvirea ce va veni lumii printr-o femeie, a văzut în ea împlinindu-se profeția lui Isaia: „Iată, Fecioara va lua în pânțe și va naște fiu și se va chema numele lui Emanuel” (7, 14). Această Fecioară, din neamul lui David, așa cum ne arată evangheliștii în genealogia Mântuitorului (Mt. 1; Lc. 2), este Maria, logodnica lui Iosif, care a născut, prin lucrarea Sfântului Duh, pe Hristos, Domnul nostru (Mt. 1, 20).

Sfânta Fecioară este cinstită în Biserică prin rugăciuni și cântări de o frumusețe rară și de sensibilitate duhovnicească, potrivit cu rolul ei în iconomia mântuirii, și de aceea slujbele bisericești sunt presărate de numeroase rugăciuni către Maica Domnului. În cult, după numele lui Iisus Hristos, cel mai pronunțat și cel mai mărit este al Sfintei Fecioare¹.

Datorită varietății formelor de exprimare în cult a cinstirii aduse Maicii Domnului, în timp s-a ajuns la un cult exagerat adus ei sau la negarea calității de Născătoare de Dumnezeu (tendințe nestoriene).

În ce ne privește, vom încerca să redăm învățătura despre Maica Domnului la P. Florenski în *Stâlpul și Temelia Adevărului*.

În capitolul pe care îl avem în vedere, P. Florenski încearcă să redea printr-o exprimare proprie (după cum însuși spune: „opinii ale mele”, în dorința de a expune „un sistem al meu”) câteva din „convingerile” sale².

Pornind de la expunerea elementelor sale sofianice, Florenski, înainte să abordeze problema mariologică, vorbește despre puritate ca mijloc „de a vedea pe Sofia – Înțelepciune”, purificarea făcându-se „prin Duhul Sfânt”, care se

¹ Pr. Prof. Dumitru Popescu, *Învățătura ortodoxă despre Maica Domnului*, în „Glasul Bisericii”, nr. 7, 1979, p. 675.

² P. Florenski, *Stâlpul și Temelia Adevărului*, scrisoarea I, Ed. Polirom, Iași, 1999, p. 225.

descoperă făpturii. „Sofia este Duhul, întrucât El a îndumnezeit făptura. Duhul se arată în făptură ca feciorie, ca neprihănire lăuntrică și integritate smerită.”³

Confundând lucrarea sfințitoare a Duhului cu Sofia, care este „ca a patra persoană creată”, care „ia parte la viața Divinității Triipostate”⁴, Florenski nu vede în lume decât Sofia, excluzând lucrarea lui Dumnezeu prin energiile necreate, care schimbă fața lumii înnoind-o, spre a ajunge să fie „cer nou și pământ nou” (Apoc. 21, 1). „Sofia, ca persoană ideală a lumii”⁵, face ca ceea ce se reflectă din ea în lume să aibă o anume corespondență sieși, se apropie cumva de lumea ideilor lui Platon, care conține esențele, modelele tuturor lucrurilor din lumea noastră dată: „Demiurgul, dorind ca universul să fie cât mai asemănător cu cel mai frumos și mai desăvârșit în toate privințele dintre entitățile inteligibile, a alcătuit o vietuitoare mică și vizibilă, care cuprinde în sine toate vietuitoarele câte sunt potrivit naturii lor”⁶.

De altfel, și Sofia cuprinde în sine toate în cel mai înalt grad, din ea împărtășindu-se întreaga făptură, chiar confundându-se cu Duhul, care „se arată în făptură ca feciorie, ca neprihănire lăuntrică și integritate smerită, în aceste daruri pe care creștinul le primește de la El. În acest sens, Sofia este Fecioară, putere ca cea de sus care dăruiește feciorie, iar purtătoarea fecioriei este Fecioara în sensul propriu și exclusiv al cuvântului, este Mariam Fecioara cu har, plină de har (Lc. 1, 28) de la Duhul Sfânt...; din ea a ieșit Trupul lui Hristos”⁷.

Florenski vrea să exprime cât mai plastic imaginea Mariei, dar greșește atunci când o pune în legătură cu Sofia, aceasta din urmă fiind imaginea ideală a ceea ce a cunoscut Biserica, în Fecioara Maria. Mai mult decât atât, Sofia este „omul cel tainic al inimii, întru nesticăcioasa podoabă a duhului blând și liniștit” (I Petru 3, 4), adevărata podoabă a ființei umane, care-i pătrunde în toți porii, care strălucește în privirea ei, care se revărsă în zâmbetul ei cu o bucurie negrăită, care se reflectă în fiecare gest al ei, care îl înconjoară pe om în momentele de elan spiritual ca un nor plăcut mirositor sau ca un nimb strălucitor, care îl face „mai presus de amestecul lumii”, așa că, chiar dacă rămâne în lume, omul nu mai este „din lumea aceasta, ci mai presus de lume”⁸.

După răscumpărarea din robia păcatului, prin „Adam cel nou” (Rom. 15, 22) omul poate să înainteze spre asemănarea cu Dumnezeu, cu Hristos, prin Dumnezeu-Om ce ridică umanitatea căzută, prin asumarea umanității noastre: „chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor” (Filip. 2, 7).

Hristos transmite umanității slava pe care o primise de la Tatăl (Ioan 17, 5). Astfel, persoana umană, care nu poate ajunge până la comuniunea cu Dumnezeu, neavând o parte a persoanei ei comună cu Dumnezeu făcut Om, împlinește setea

³ *Ibidem*, p. 223.

⁴ *Ibidem*, p. 222.

⁵ *Ibidem*, p. 208.

⁶ Platon, *Opere VII*, „Dialogul Timaios”, 30 X, Editura Științifică, București, 1993, p. 145.

⁷ P. Florenski, *op. cit.*, p. 223.

⁸ *Ibidem*.

umanului de a cuprinde toate formele de existență, de la Dumnezeu până la umanitate și prin ea, creația de care e legată. „Pe toți îi are Dumnezeu în Hristos în comuniune cu Sine, ca fii și frați, și fiecare om are în comuniune cu Hristos pe Dumnezeu ca Tată și ca Frate și pe toți oamenii readunați în cea mai intimă comuniune de frate a Fiului și fiu al Tatălui”⁹. Acest scop al Întropării îl spune Hristos care voiește „ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine” (Ioan 17, 21).

Prin firea umană asumată și ridicată din stricăciune de „Cel fără de păcat” vedem „adevărata podoabă a ființei umane” ca cea care participă la înnoirea făpturii, la mântuirea adusă de Hristos, Cel despre care putem spune că este puritate, neprihănirea prin excelență, ca singurul ce n-a avut nici un fel de păcat, iar prin curăția Lui ne face și pe noi „părtași dumnezeieștii firi” (I Petru 1, 4).

Florenski, în expunerea sa, operează cu două planuri: pe de o parte, vorbește de Sofia ca paradigmă a tot ceea ce există, din care toate își trag existența, „Sofia este izvorul creației, al fecioriei”, este „frumusețea esențială a înțelegerii făpturii”, iar, pe de altă parte, „Sofia este toată făptura, este sufletul și conștiința omenirii, adică Omenirea este Sofia”¹⁰.

Din aceasta noi înțelegem că Sofia polarizează în jurul ei întreaga existență, fiind în același timp totul în toate, iar ce este în afară de ea este iluzie, „strălucire falsă”. Florenski, prin viziunea sa, iese din planul teologiei ortodoxe și intră în planul filosofiei platonice, care vede în Demiurg organizatorul Cosmosului¹¹. Sofia, în viziunea lui Florenski, le cuprinde pe toate, limitând lucrarea Treimii în creație, folosește pentru a vedea legătura lui Dumnezeu cu omul și invers, a omului cu Dumnezeu, intermediara Sofiei ce nu lasă loc energiilor necreate să pătrundă în lume, pentru a transfigura, pentru a face cunoscută arătarea „în afară” a Treimii¹².

Florenski nu înțelege importanța covârșitoare pe care o au energiile necreate în lumea creată ca cele ce permit sfințirea creației, de aceea și vorbește de „*al patrulea ipostas creat*” ce face legătura între Creator și creatură.

Pe de altă parte, el vorbește de „sfânt” ca cel ce s-a realizat, ca cel în care se vede lucrarea Sofiei, ca „persoană purtătoare de Duh”, ce e „frumoasă obiectiv ca obiect de contemplație pentru cei din jur și subiectiv, ca focar al unei contemplații noi, purificare a ceea ce ne înconjoară”. În sfânt, descoperindu-se contemplația admirabilă a făpturii originale, se vede rațiunea existenței absolute; astfel, asceții percep veșnicele rădăcini ale făpturii prin care aceasta se menține în Dumnezeu¹³.

⁹ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987, pp. 317-318.

¹⁰ P. Florenski, *op. cit.*, p. 223.

¹¹ Vl. Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, Ed. Anastasia, București, 1993, p. 121.

¹² „În gândirea Părinților greci, ideile divine au un caracter dinamic, ele nu-și au locul în ființă, ci în «*ceea ce este după ființă*», în energiile divine; căci ideile se identifică cu voința sau cu voințele care determină modurile diferite după care ființele create participă la energiile creatoare.”

¹³ P. Florenski, *op. cit.*, pp. 205-206.

Cei purificați, curățiți, cei ce și-au păstrat puritatea inimii, fecioria și castitatea integrală, pentru a fi în „Ierusalimul cel de sus, care este mama noastră” (Gal. 4, 25), sunt cei ce au neprihănirea; de aceea Florenski invocă câteva citate din Sfinții Părinți, pentru a justifica valoarea fecioriei, a purității, care nu se poate păstra fără legătura vie cu „Mama persoanei spirituale”, cu Sofia înțeleasă drept înger păzitor al întregii făpturi. „Prin ea îi este dăruită persoanei contemplația lui Dumnezeu-Iubire”, contemplare care dă fericirea: „Fericiți cei curați cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Mt. 5, 8). „Puritatea dăruită de Duhul Sfânt retează excrescențele inimii, denudează rădăcinile ei veșnice, curăță căile pe care negrăita Lumină a Soarelui Triipostatic pătrunde în conștiința omenească și atunci toată ființa lăuntrică spălată prin purificare se umple cu Lumina cunoașterii absolute și cu fericirea Adevărului trăit aieva.”¹⁴

După ce vorbește de anumite calități necesare celor care vor să ajungă în „Ierusalimul cel de sus” (Împărăția lui Dumnezeu), vorbește de anumite relații interne ce se stabilesc între „Sofia ca înger al făpturii”, ca „Mamă a persoanei spirituale”, și persoana ce primește satisfacția, fericirea din contemplarea lui Dumnezeu-Iubire.

După ce insistă asupra „fecioriei sufletului ca și condiție necesară pentru contemplarea Ierusalimului de sus”, arată că această contemplare a Sofiei este sursa fecioriei, zicând că „este un caz particular al marii antinomii dintre harul lui Dumnezeu și opera ascetică a omului, care intervine în fiecare problemă de «iconomie» divină, începând cu destinele unor popoare întregi și terminând cu actele individuale obișnuite”¹⁵.

Florenski accentuează câteva idei ca cea de „harismatism”, de „pnevmatoforie”, de „îndumnezeire”, el însuși ducând o viață ascetică, fiind o fire contemplativă, dar și legăturile sale cu unii stareți l-au determinat să pună un mare accent pe contemplare-feciorie ca idee indisolubilă, precum și dorința lui de cunoaștere integrală. El afirmă că „neprihănirea, ca libertate supremă în raport cu perversitățile, este o putere harică ce nu acționează decât cu condiția ca creștinul să se consacre lui Dumnezeu”. Vrea să valorifice viața creștină ca unul ce avea convingerea că numai Ortodoxia poate satisface necesitățile spirituale ale lumii. Dumnezeu dă harul, dar omul are libertatea de a conlucra cu el în vederea îndeplinirii misiunii sale terestre – îndumnezeirea. De altfel, individualizarea egoistă față de Dumnezeu duce la aservirea persoanei față de perversitățile sale, adică la necurăție și îl face pe om „propriul său idol”¹⁶. Această închidere egoistă, ce denaturează ființa umană, îl limitează ca subiect dialogic, orizontul lui formându-l propriile interese și satisfacții. Astfel, pentru el, jertfa lui Hristos nu este eficace, ci domină legea carnală, iar nu cea a Duhului. De aceea, Florenski scoate în evidență unele calități, caracteristici ale sofologiei sale, ca unele ce facilitează înțelegerea felului în care abordează subiectele, vorbind de feciorie-puritate pentru a reliefa problema mariologiei.

¹⁴ *Ibidem*, p. 224.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 225.

Fecioria Maicii Domnului

În expunerea sa, Florenski insistă în special asupra misterului sofianic, care este Maria purtătoare de Dumnezeu. În cel mai frumos și mai elegant mod o numește „adevărata încoronare a ființei umane”; Sofia realizează în sine frumusețea cosmică a întregii creații, dar o face atât de special, într-adevăr incomparabil, în Fecioara Maria¹⁷.

Ea este tipul autenticei purități, este cea *Preacurată și Binecuvântată*, smerită în curăția ei veșnică. În ea, Mireasa Duhului Sfânt, veșnic purificată de El, pulsează izvorul viu al purității universale, care potolește orice sete și stinge din suflet focul gheenei; de aceea, Biserica o invocă suspinând: „Curăția lumii”, „Maica lui Dumnezeu”, „Curăția lumii întregi”, ea „este stâlpul de foc care ne apără de ispitele și smintelile lumii”, stâlpul ce ne arată tuturor „calea mântuirii în negura păcatului”¹⁸. Aceste caracteristici vor să scoată în evidență calitatea ei sofianică pe care o are ca una ce-și păstrează puritatea și fecioria neîntinate. Această gândire, în cele din urmă, a dus la apariția unei noi dogme în teologia romano-catolică, care consideră că Maria s-ar fi născut fără păcatul strămoșesc, „Imaculata concepție”¹⁹.

Dacă există posibilitatea ca măcar un singur om să se mântuiască fără opera realizată de Hristos, atunci jertfa Sa este inefficientă, ceea ce este contrar învățăturii Bisericii de Răsărit.

Teologia ortodoxă învață că Maria Fecioara a fost curățită de Duhul Sfânt (Lc. 1, 35) în momentul zămislirii Cuvântului în ea.

Florenski accentuează curăția Fecioarei Mariei: „Fecioria este sursa de contemplare a Sofiei” și „contemplarea Sofiei este sursa Fecioriei”, citându-i pe Clement Romanul și pe Isaac Sirul care zice: „Roagă-te să nu se depărteze de tine îngerul fecioriei tale, pentru ca păcatul să nu ridice împotriva ta război de flăcări și să nu se depărteze de la tine îngerul”²⁰, arătând lupta intensă pe care o duce cel se angajează să-și păstreze puritatea trupului – fecioria.

Pentru curăția sa, pentru neprihănirea sa, Fecioara Maria a fost aleasă să nască pe Dumnezeu Cuvântul, „la plinirea vremii” (Gal. 4, 4). Cea care „aflase har” înaintea lui Dumnezeu primește ca „Cel fără de ani născut din Tatăl” să-și ia trup din trupul ei.

Din textele referitoare la Maica Domnului, unii teologi accentuează mai mult mariologia, decât calitatea de mamă. De aceea au și apărut în Rusia o serie de icoane ce au reprezentat doar pe Sfânta Fecioară, fără a o vedea în relația ei cu Hristos.

¹⁷ Robert Slesinsky, *Pavel Florenski – A metaphysic of love*, St. Vladimir's Seminary Press Crestwood, New York 10707, 1984.

¹⁸ P. Florenski, *op. cit.*, pp. 205-206.

¹⁹ În *Catehismul Bisericii Catolice*, Arhiepiscopia Romano-Catolică de București, 1993, p. 114, se spune: „De-a lungul secolelor Biserica a înțeles că Maria, «cea plină de har», de la Dumnezeu (Lc. I, 28), fusese răscumpărată încă de la zămislirea ei. Acest lucru îl mărturisește dogma Neprihănitei Zămisliri proclamată de Papa Pius al IX-lea în 1854”.

²⁰ P. Florenski, *op. cit.*, p. 225.

Maica Domnului s-a arătat unor asceți, spunându-le: „*acesta este din neamul nostru*”^{*}, despre care se spune că sunt „oameni predispuși la fecioria sufletului”, ei sunt „însemnați încă din tinerețe, strălucesc de o lumină blândă și de o neprihănire de pe altă lume, sunt îngeri pământești”, parcă „vin de-a dreptul din Eden ca fii ai familie originare și neprihănite”²¹.

Aceste cuvinte vor să spună că sunt unii aleși mai înainte de Dumnezeu spre o lucrare anume, cum ar fi profeții Vechiului Testament: Samuel, Ieremia (Ier. 1, 5), Ioan Botezătorul (Lc. 1, 15), Samson (Jud. 13, 5).

Ei au avut o chemare deosebită. Un alt exemplu este Sfântul Serafim de Sarov sau starețul Lavrei Pecerskaia din Kiev, ieromonahul Partenie, „care n-a cunoscut poftele necurate și luptele cărnii, n-a cunoscut nici ispitele lor”. Apostolul Pavel pune accent pe urcușul continuu al omului: „Dumnezeu nu va îngădui ca să fiți ispitiți mai mult decât puteți, ci o dată cu ispita va aduce și scăparea din ea” (I Cor. 10, 13). „Cel neispitit nu este bun de nimic”, deci „Dumnezeu îngăduie ca cei virtuoși să fie ispitiți oricând, căci nimeni, zice Sfântul Isaac Sirul, nu se poate face vrednic de mărirea lui Dumnezeu fără ispită”²². Deci nu se poate înainta în viața duhovnicească fără efort personal, fără statornicia în bine, căci „aurul prin foc se curățește”; la fel și omul prin încercări își verifică credința sa.

Florenski însă spune că acești aleși „pot fără efort să realizeze ceea ce alții obțin prin sudoarea frunții”²³, „fără greutate, ei se desăvârșesc și se înalță de la o putere la alta așa cum se deschide o floare binemirositoare. Fără rătăcirii, de la însăși zămislirea lor, ei merg cu pași siguri către cinstea chemării superioare”²⁴.

Din cele expuse putem înțelege pe de o parte lipsa de efort a celor aleși în lucrarea mântuirii lor, un tip superior de organizare, provenită din izvorul creației, fiind o calitate sofianică a sufletului pe care o primește de la „Stâlpul Fecioriei”, Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, ceea ce vine în contradicție cu învățătura Scripturii și Părinților, iar pe de altă parte, ducându-ne cu gândul la viața duhovnicească, putem înțelege harul pe care-l primesc cei ce s-au hotărât să lupte cu diavolul și au primit ajutorul lui Dumnezeu. Pentru ei, Hristos este viața:

* Prin „neamul nostru” Florenski se referă la creștinii care duc o viață duhovnicească înaltă, în sfințenie. Acestora mântuirea le este garantată, fiind parcă sortiți ei de la naștere. Dar noi știm că în Hristos „nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus” (Gal. 3, 28). Toți sunt chemați la mântuire, toți sunt primiți să lucreze în via Domnului, pentru că vițelul este îngrășat, gata pentru toți lucrătorii cei silitori care s-au ostenit și au suportat zăduful zilei, pentru ca via să aducă rod bun. Nu doar „asceții” sunt din „neamul lui Dumnezeu”, ci toți cei care lucrează cu iubire pentru a se împărtăși din Iubire (din darurile Sale), pentru „a fi casnici ai lui Dumnezeu”, „slugi bune și credincioase”.

²¹ P. Florenski, *op. cit.*, p. 227.

²² Isaac Sirul în *Filocalia I sau culegere din scrierile Sfinților Părinți*, trad de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, vol. X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 41.

²³ *Ibidem*, p. 228.

²⁴ P. Florenski, *op. cit.*, p. 227.

„Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Gal. 2, 20), iar celelalte n-au nici un rol. În Rusia s-a dezvoltat și acel curent al nebunilor pentru Hristos, pentru care bucuria că au pe Hristos copleșește, umple de har, nemaivăzând puterea răului asupra lor.

Însă pericolul apare la acești asceți, după cum sesizează și Florenski, atunci când „pentru ei, pentru conștiința lor, pentru dragostea lor, ceea ce apare în primul rând în relație cu Fecioara, este ea însăși nu Maternitatea divină, adică nu Hristos, ci Pururea Fecioria”²⁵.

În prim-plan, ei accentuează relația lor cu Fecioara, ca cea care le ajută în lucrarea mântuirii, de aceea unii din ei aveau doar icoana Fecioarei fără Hristos (ex.: Sfântul Serafim). E adevărat că Fecioara Maria a căpătat har înaintea lui Dumnezeu, dar aceasta numai în recunoașterea smereniei ei, a purității de mamă, ce a născut supranatural pe Cuvântul ce a binevoit să-și ia trup omenesc din ea. Altfel, se ajunge la exagerarea catolică „nașterea Maicii Domnului fără păcat strămoșesc”.

Florenski, spune că „există făpturi pure prin excelență, există așchii din lumea originară, care s-a sfărâmat, făpturi care și-au deformat imaginea, mai puțin decât altele. Acestea sunt cele care venerază Pururea-Fecioara și prin ele, cea dintâi este Purtătoarea și Focarul curăției din Rai, Pururea Fecioara, Născătoarea de Dumnezeu”²⁶.

Această exprimare vine ca o încoronare a ceea ce am spus mai înainte, care clarifică pentru noi felul în care vedea Florenski acele „așchii”. Știm că prin păcat omul și natura suferă, așteptând să fie eliberate (Rom. 8, 20).

În afara îngerilor luminați, întreaga creație e supusă deșertăciunii „din cauza aceluia care a supus-o”. Or, a afirma existența unor „așchii” riscăm să spunem că prin păcat firea omului nu s-a alterat, ci a pierdut doar acel „*donum superaditum*”. Dintre acestea, exemplul cel mai elocvent este Fecioara Maria. Se observă influența catolică a „imaculatei concepții”. Or, știm că aceasta zădărnicește, face de neînțeles Întruparea Cuvântului, întreaga operă de răscumpărare. Cei „care venerază în Maica Domnului pe Maica purtătoare de Sofia, Manifestarea Sofiei, spun că structura lor spirituală provine tocmai de la Sofia”²⁷. Deci Sofia este modelul fecioriei pure, este Fecioara Maria, de aceea ea e văzută de Florenski ca „inima Bisericii” ce iradiază frumusețea duhovnicească și nu poate decât să ne inspire în splendoarea sofianică. Ea este inima Bisericii după cum Hristos este capul, ea este frumusețea purtătoare a Sofiei”²⁸ prin intermediul căreia Biserica împarte mădularelor sale viața veșnică și darurile Duhului. Pentru justificare, el folosește o serie de calitative ce-i sunt recunoscute Maicii Domnului de Biserică: „Stăpâna cea fără de prihană”, „una curată și binecuvântată”, „plină de har”, „porumbiță nestricăcioasă și bună”. Ea este simbolul viu și principiul lumii care se purifică, este „curățitoarea”, „rugul neas”, „e arătarea vie a Domnului pe

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, p. 228.

²⁷ *Ibidem*, p. 227.

²⁸ R. Slesinsky, *op. cit.*, p. 184.

pământ”, e „tipul pnevmatoforiei”, „la fel cum Duhul e Frumusețea Absolutului, Născătoarea de Dumnezeu e Frumusețea făpturii”, „slava lumii”. Ea este „bucuria tuturor bucuriilor”, „mijlocitoarea bucuriei lumii”, „bucuria tuturor celor întristați”, „Vindecarea cea milostivă” și ajunge să afirme că „Maria e îngerul păzitor al lumii ce o conduce ca spre țara făgăduinței un stâlp de foc”²⁹.

Putem conchide afirmând că Florenski, influențat de viziunea ascetică și gândirea filosofico-religioasă tipică sofologilor, vede ca și aceștia în Fecioara Maria mai întâi puritatea ei și apoi maternitatea, uneori exagerând meritele deosebite ale fecioriei în detrimentul rolului de Născătoare de Dumnezeu. Această gândire devine periculoasă ducând, după cum am văzut, la apariția unor noi dogme. Or, Biserica a recunoscut întotdeauna virtutea Mariei ca una ce a dobândit har înaintea lui Dumnezeu, învrednicindu-se a fi Născătoare de Dumnezeu și mama noastră a tuturor.

Născătoarea de Dumnezeu

Când Florenski vorbește de Fecioara Maria, el nu uită și calitatea ei de Născătoare de Dumnezeu, numind-o „Maica Domnului cea Preacurată și Binecuvântată”. Născătoarea de Dumnezeu e „Frumusețea făpturii”, ea este „Bucuria” și „Mijlocitoarea bucuriei lumii”, este „Apărătoarea zeloasă”, „Refugiul celor pierduți”, „Mângâierea păcătoșilor”, e „Apărătoarea tare a universului”³⁰; toate aceste calități ea le dobândește ca urmare a acceptării de a naște pe Fiul lui Dumnezeu. Florenski, în urma sondării unor texte patristice pe care le citează, a ajuns să conchidă că Fecioara ce a născut pe Dumnezeu este plină de har. Din viața ei, „ca dintr-o oglindă strălucește imaginea castității și frumuseții virtuții” – ea poate fi un exemplu pentru cei feciorelnici. După ce insistă asupra neprihănirii, trece la a expune neprihănirea Bisericii. Face o paralelă între Biserică și Maria trăgând concluzia că „Fecioara este Biserica și Biserica este Fecioara, așa cum Fecioara este Biserica”. În această idee este influențat de Ambrozie pe care-l și citează frecvent: „Maria a fost modelul Bisericii. Biserica este fecioară datorită curăției, dar mamă datorită urmașilor”³¹.

Referitor la calitatea de Născătoare de Dumnezeu nu face decât să enunțe textele patristice pe care le interpretează în direcția Fecioriei. Nu ține cont de Întrupare ca mijloc prin care Maica Domnului își dobândește, mai întâi în momentul zămislirii, curățirea de păcatul strămoșesc și, în al doilea rând, că ea primește harul sfinților de la Dumnezeu prin lucrarea ce se face prin ea.

„Biserica recunoaște în persoana Preasfintei Născătoare de Dumnezeu acea făptură care – numai ea este întreaga creație materială și spirituală a lui Dumnezeu – a ajuns și la plinătatea scopului pentru care există creația: în cea mai posibilă unire cu Dumnezeu, în cea mai deplină realizare a posibilității vieții.”³²

²⁹ P. Florenski, *op. cit.*, p. 226.

³⁰ *Ibidem*, pp. 225-226.

³¹ *Ibidem*, p. 234.

³² Christos Yannaras, *Abecedar al credinței*, Ed. Bizantină, București 1996, p. 126.

În Maica Domnului Biserica vede pe prima ființă umană care a realizat țelul Întrupării – îndumnezeirea³³, iar pentru faptul că a născut pe Dumnezeu, în cult i se oferă o cinste deosebită celei „mai cinstite decât heruvimii și mai slăvite fără de asemănare decât serafimii”, dar și titlul de Născătoare de Dumnezeu stabilit de Părinții sinodali – *Theotókos**.

Dacă n-am recunoaște că Fecioara Maria este Născătoare de Dumnezeu, n-am socoti persoana născută din ea Dumnezeu, ci numai om. Dacă Iisus ar fi fost numai om, nu ne-ar fi putut mântui. Întreaga noastră mântuire își are deci temelia în faptul că Maica Domnului a fost Născătoare de Dumnezeu. Cine nu crede în Iisus cel născut din Fecioara Maria³⁴, neagă posibilitatea dialogului (nestorianism). Or, prin faptul că Fecioara Maria și-a îndeplinit misiunea pământească – „îndumnezeirea”, ducând o viață sfântă, ea este model al curăției, fecioriei, castității, dar și solitoare a noastră către Dumnezeu.

De aceea, ea este numită pe bună dreptate *Theotókos* – pentru că „acest nume cuprinde taina iconomiei divine”, dar și pentru faptul că „prin firea Cuvântului” primit în ea a dat posibilitatea „îndumnezeirii umane”³⁵.

Fecioara Maria activează și valorifică acea putere pe care Dumnezeu de la început „a sădit-o în om”³⁶. Aceasta se vede prin dăruirea totală pe care o face Maica Domnului, dând posibilitatea Duhului să sfințească umanitatea ei. Pr. Stăniloae spune: „Cine nu face din partea lui totul pentru puritate nu poate fi sfințit de Duhul și copleșit de El. Cine nu se dăruiește integral lui Dumnezeu într-o deplină eliberare de pasiuni, nu-l poate primi integral pe Dumnezeu ca persoană pentru a-și afla în El personalizare deplină”³⁷.

Creația întregă află în persoana sa ușa spre „viața adevărată”, intrarea spre plinătatea posibilităților existenței. Astfel, după cum observă și Florenski, „toată zidirea se bucură ceata îngerilor și neamul omenesc”, ea dă sens „așteptării nerăbdătoare a făpturii”³⁸.

Florenski sesizează în așezarea icoanelor pe catapeteasmă existența unei egalități între Maica Domnului și Hristos, dar și faptul că ei ne adresăm cu rugăciunea „*mântuiește-ne pe noi*”³⁹.

³³ Leonid Uspensky, *Teologia icoanei în Biserica Ortodoxă*, Ed. Anastasia, București, 1994, p. 39.

* Împotriva lui Nestorie care susținea că în Cuvântul Întrupat există două persoane distincte, iar Fecioara Maria nu poate fi numită „Născătoare de Dumnezeu”, ci Născătoare de Hristos, Sinodul din 431, la insistența lui Chiril definește doctrina despre unirea celor două firi în Persoana unică a Cuvântului și doctrina despre Fecioara Maria – Născătoare de Dumnezeu, condamnând pe Nestorie.

³⁴ Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, pp. 59, 58.

³⁵ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, III, p. 12.

³⁶ Nicolae Cabasila la P. Nellas: *Maica lui Dumnezeu. Trei cuvinte despre Maica Domnului*, Athena, 1969, 1974, p. 62, 64, 66, apud D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.

³⁷ Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, pp. 59, 58.

³⁸ Ch. Yannaras, *op. cit.*, pp. 127-128.

³⁹ P. Florenski, *op. cit.*, p. 233.

Mai întâi, știm că Maica Domnului, deși e Născătoare de Dumnezeu, nu stă pe același plan cu Hristos, Care reface lumea prin opera de răscumpărare. Ea primește cinstea cuvenită ca una ce e Născătoare de Dumnezeu, ca una ce a primit sfințenia. Pe catapeteasmă se așează pe același plan, dar ea este împreună cu Hristos (icoana cu Pruncul), deci în nici un caz ea nu este egală cu Hristos, ea rămâne în rândul creaturilor îndumnezeite. În Ortodoxie, Maica Domnului este reprezentată pe icoane cu Pruncul, ceea ce arată comuniunea între Mamă și Fiul ca și coordonată a Ortodoxiei. Reprezentarea individuală nu face decât să o pună pe Fecioară, ca în catolicism, pe același plan ca fiind *co-mântuitoare* a lumii, ceea ce este contrar învățaturii stabilite de Biserică. Dacă am considera-o pe Maica Domnului ca fiind *co-mântuitoare* atunci o ridicăm deasupra oamenilor și cădem într-o altă greșală (că s-ar fi născut fără păcatul strămoșesc)⁴⁰.

Ne adresăm Sfintei Fecioare Maria cu rugăciunea „*mântuiește-ne pe noi*” sau „*miluiește-ne pe noi*” pentru faptul că ea nu este decât solitoare. Sfânta Fecioară nu umbrește cu nimic rolul Domnului Hristos de *unic mijlocitor între Dumnezeu și om* (cf. I Tim. 2, 5). Ea nu este mijlocitoare alături de Hristos înaintea lui Dumnezeu, ci numai solitoare a creaturilor înaintea lui Hristos sau dacă mijlociște pentru ei o face numai în sens de solire față de Fiul ei. Maica Domnului se roagă pentru noi iubitului său Fiul și tot ajutorul care se revărsă peste creaturile vine de la Domnul Hristos din bunăvoința Tatălui prin lucrarea Sfântului Duh. De aceea, pe icoanele din bisericile noastre Sfânta Fecioară este înfățișată întotdeauna cu Fiul său ca să ne pună în lumină rolul unic al Domnului Hristos în lucrarea mântuirii noastre. Sfânta Fecioară nu se interpune între noi și Hristos, ci contribuie, dimpotrivă, la intensificarea legăturii de iubire dintre Biserică și Hristos⁴¹.

Astfel, putem conchide că îmbinând în mod tainic fecioria și maternitatea, Maica Domnului rămâne un suport profund al spiritualității ortodoxe concentrată spre desăvârșirea condiției umane prin lucrarea Sfântului Duh în Hristos.

⁴⁰ Pr. Prof. D. Popescu, *art. cit.*, p. 681. În 1950, în teologia romano-catolică, apare dogma ridicării Maicii Domnului cu trupul la cer. Aceasta a apărut din tendința de a o așeza pe Maica Domnului pe un plan asemănător cu cel al lui Hristos. Ei pretind că Fecioara Maria s-ar fi înălțat cu trupul la cer prin propria ei putere ca și Mântuitorul Hristos. Ca și în cazul imaculatei concepții, este vorba de niște exagerări care caută să atribuie Maicii Domnului calități divine. Faptul devine și mai evident când o înfățișează pe Sfânta Fecioară ca mijlocitoare a creștinilor înaintea lui Dumnezeu aproape independentă și despărțită de Hristos. Pictura și arta catolică care înfățișează cel mai adesea pe Madona tronând singură constituie o dovadă concludentă din acest punct de vedere.

⁴¹ *Ibidem*, p. 679.

Virgin Mary and the concept of Sophia in the theological work of Florenski

The study „The Virgin Mary and the concept of Sophia in the theological work of Florenski” analyses the theological implication of the Sophiology in the field of Mariology. The first chapter, „Virgin Mary in two perspectives: Theotokos and Ever Virgin”.

Virgin Mary is called by the Archangel „full of grace” and in the Father Florenski’s theology „Sophia” is the Holy Spirit, because He brings the creature to the deification (theosis). The Spirit of Truth shows Himself as virginity, goodness, humble integrity, love and sacrifice for the mankind. Or, Mary is the one that gave herself to God to a such extent that Christ, the Son of God was born by her. The virginity mixed with fruitfulness is a gift, a miracle and an icon of the love of the Most Holy Trinity, because the Mother of God unites the earth with the Heavens and the mankind with God, in Christ, our Saviour.